

EDEBİYAT ANILARI (1975)

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN

İnsanlar

Abdullah Zühtü	Gazeteci
Ahmet Mithat Efendi	Yazar
Ahmet İhsan Tokgöz	Yayıncı
Ahmet Şuayıp	Düşünür, hukukçu
Arakel	Yayıncı
Artin	Kitapçı
Cenap Şahabettin	Şair
Halit Ziya Uşaklıgil	Yazar
Karabet	Kitapçı
Küçük Said Paşa	Sadrazam
Kirkor	Kitapçı
Mehmet Cavit	Yazar, siyasetçi
Mehmet Rauf	Yazar
Tevfik Fikret	Yazar

Özet

Hüseyin Cahit, Ahmet Mithat Efendi gibi muhafazakâr yazarlar tarafından yazılan kitapların sesli okunduğu bir evde yetişir. Babasının işi gereği Serez'e yerleştiklerinde babasının kütüphânesindeki tüm kitapları anlayamasa da okumaya çalışır. İstanbul'a geri döndüklerinde hayranı olduğu Ahmet Mithat Efendi'nin etkisinde ilk romanı *Nadide*'yi yazar. Fakat Fransızcasını ilerlettikçe Fransız edebiyatının etkisi altına girer ve *Servetifünun* dergisine çeviriler yapmaya başlar. Fakat onu etkileyen tek şey Fransız edebiyatı değildir. Meşrutiyet yanlısı olduğu için Abdülhamid tarafından sürülen dayısı İstanbul'a geri geldiğinde onun vatanseverlik ve bağımsızlıkla ilgili düşüncelerinden de etkilenir. O güne değin sorgulamadığı her şeyi sorgulamaya başlar. Dayısı iktidar tarafından İstanbul'dan gönderildikten sonra da onun tanıştığı yasaklı yayınları arkadaşı Ahmet Şuayıp sayesinde okumaya devam eder. Üniversitede Siyasal Bilgiler alanında öğrenim görür. Mezuniyetine az bir zaman kala gazeteci olarak çalışmaya başlar ve önce *Mektep* dergisi, daha sonra da *Tarik*, *Sabah*, *Saadet*, *İkdam* ve *Tanin* gazetelerinde çalışır.

Olaylar

İlham Verici Figürler

Hüseyin Cahit'in en eski anıları *Âşık Garip* ve *Kerem ve Aslı* gibi halk edebiyatı kahramanlarıyla doludur. Akşam yemeklerinin ardından babası bir fincan kahve içerken ablası bir önceki akşam nerde kaldıysa okumaya oradan devam eder. Ancak en sevilen hikâyeler Ahmet Mithat Efendi'ye aittir. Hüseyin Cahit, Ahmet Mithat'ın ahlâki konularda yorum yapmak için hikâyeyi yarıda kesip araya girdiğini, o dakikalarda da annesiyle babasının tartıştığını hatırlar.

Babasının işi gereği Serez'e taşındıklarında Ahmet Mithat'ın tutkulu bir okuyucusu olur. Babasının kütüphânesindeki kitapları okumak ister ama bir türlü anlayamaz. Zira çoğu divan edebiyatı ürünüdür. Ancak bir istisna vardır; Nesîmî. Hüseyin Cahit onun ne söylediğini anlayamasa da hayat hikâyesinden etkilenir. Nesîmî "Sizin Allah'ınız benim ayağımın altında" dediği için henüz hayattayken derisi yüzülmüş biridir. O aslında ayağının altındaki parayı kastetmiştir ancak iktidar onun bu ince mesajını idrak etmekten acizdir. Hüseyin Cahit, Nesîmî'nin öldürüleceğini bilerek düşündüğünü söylemekten kaçınmamasından çok etkilenir. Zamanla genç akıllı Battal Gazi ve eski sadrazam Davut Paşa gibi başka sıradışı cesaret örnekleriyle dolar. O bu hikâyeleri okurken içinde bir roman yazma arzusu uyanır. Ailesi o 13 yaşındayken İstanbul'a döner ve böylece Ahmet Mithat'ın tüm kitaplarına erişebilir. Küçük kütüphânesi bazı Fransız polisiye romanları kazanır. Ancak o ilk romanı *Nadide*'yi Ahmet Mithat'ın etkisi altında yazar.

İlk Roman

Artık edebi bir yolculuğa çıkmıştır. Önce hazırladığı taslağı sansür kuruluna sunar. Oradan onay aldıktan sonra yayınevleri tanınmış bir yazarın önsözü olmadan kitap yayımlamaya yanaşmadığı için kitabına önsöz yazacak tanınmış bir yazar arayışına girer. Tanıdıklarından biri aracılığıyla Ahmet Mithat'tan bir önsöz yazısı almayı başarır. Onun onayını almanın verdiği sevinçle adeta çılgına döner. Artık bir yayınevi arama safhasına gelmiştir. Başvurduğu ilk yayınevinin sahibi Arakel onun çalışmasıyla hiç ilgilenmez. Bu yüzden hayal kırıklığına uğrar ama vazgeçmez. Başvurduğu ikinci yayınevi yeni kurulmuş bir yayınevidir. Sahibi Ahmet İhsan Tokgöz ve ortağı onun kitabını yayımlamaya karar verir. Bu kitapla genç Hüseyin Cahit okuyucularını etkilemek adına gelecekte tarafından yazılacak olan kitapların bir listesini de sunar. Ancak hiçbirini yazmayacaktır.

Hüseyin Cahit *Nadide*'nin ne kadar niteliksiz bir çalışma olduğunu göstermek adına birkaç sayfa paylaşır ve böylesi kötü kitaplar üretmeye devam etmediği için ne kadar mutlu olduğunu ifade eder. Duyurusunu yaptığı kitaplardan biri bir roman çevirisidir; *Hélène et Mathilde*. Bu çeviriyi tamamlar ancak onunla da alay eder zira çeviriyi yaptığı sırada Fransızca'yı pek bilmemektedir.

Fransız Edebiyatının Etkisi Altında

Hüseyin Cahit Fransızca'yı öğrenmek için onu konuşabilen biri gibi davranır; romanlar okur ve çeviriler yapar. Yayıncı Ahmet İhsan Tokgöz *Servetifünun*'u yayımlamaya başladığında o da dikiş üzerine yazılmış Fransızca bir kitabı arkadaşı Cavit'le beraber çevirir. Çevirileri *İğne İplik* başlığı altında tefrika edilir. Hüseyin Cahit, Ahmet İhsan'ın ücretsiz yazılara dayanmadığını ve o yazıları o yüzden yayımladığını söyler.

Ancak Alexandre Dumas, George Ohnet, Octave Feuillet ve Dumas Fils gibi isimleri okuyarak Fransız edebiyatına daha çok zaman ayırdıkça yazmak için yeterli donanıma sahip olmadığını düşünür. Bir gün Paul Bourget tarafından yazılmış olan *La Terre Promise* adlı kitabı alır ancak okuduğunu bir türlü anlayamaz. Kitabın dili ileri düzeyde Fransızca içermektedir. Sonunda vazgeçer. Ancak altı ay sonra tekrar denediğinde başarılı olur. Sonrasında Bourget tarafından yazılan tüm kitapları ve Hippolyte Taine gibi başka Fransız yazarların eserlerini de okur. Dreyfus olayına kadar Bourget'e olan hayranlığı devam eder. Onun krallığı ve papazları desteklediğini öğrenince kitaplarını okumayı bırakır.

Dayı

Hüseyin Cahit, 15 yaşındayken meşrutiyet yanlısı Mithat Paşa'yı desteklediği için Abdülhamid tarafından sürülen bir dayısı olduğunu öğrenir. Dayısı vatanseverlik ve bağımsızlıkla ilgili fikirleriyle onu etkiler. Ettikleri sohbetlerde dayısı, Hüseyin Cahit'i eleştirellikten uzak karakteri yüzünden eleştirir ve Hüseyin Cahit bu sayede o ana dek sorgulamadığı her şeyi sorgulamaya başlar. Dayısının ona verdiği Namık Kemal'in kitaplarını okur ve vatanseverlik fikriyle büyülenir. Artık milli duygu nedir biliyordur.

Dayısı iktidar tarafından başka bir şehre gönderilir ama Hüseyin Cahit her türlü yayına nasıl ulaşılacağını bilen ilginç arkadaşı Ahmet Şuayıp sayesinde yasaklı yayınları okumaya devam eder. Böylece sürgündeki Mizancı Murat ve Ahmet Rıza gibi isimlerin yazdıklarına erişir.

O günlerde yasaklı bir gazeteyi alabilmek için karanlık ve çamurlu yollardan geçerek bir ilçeden başka bir ilçeye gitmenin ne kadar zor olduğunu aktarır ve bunlara iki şey için katlandıklarını söyler; vatan ve özgürlük sevgisi.

Üniversite Öğrencisi

Hüseyin Cahit ve arkadaşları siyaset bilimi öğrencisi olmaya hazırlanırken Siyaset Bilimi, öğrencileri bir sınavla kabul etmeye karar verir. Hüseyin Cahit ve arkadaşları bu kararı protesto etmek için sınava girmeye direnir. Bütün günü sokaklarda dolanarak geçirirler. Fakat sonraki gün yağmur yağdığı için sınava girmek zorunda kalırlar. Ancak iktidar tarafından fişlenilmekten de kaçamazlar. Saray o yıla kadar en başarılı mezunları işe aldığı hâlde Hüseyin Cahit ve arkadaşları Yıldız Sarayı'nda bir kariyere sahip olamaz.

Öğrencilik yıllarında azınlıklara tanınan posta kuruluşlarını kullanabilen Ermeni tanıdıkları sayesinde yakalanmadan yasaklı yayınlara ulaşabilirler. Hüseyin Cahit tam bu sıra ülkeyi terk etmeyi düşünür.

Paris'te yeni bir hayat kurmayı hayal eder. Ancak ülkeden çıkmak yasaktır. Yine de Fransız edebiyatına olan düşkünlüğü sayesinde okudukça Paris'te yaşıyor gibi hisseder.

Abdülhamid de Fransız edebiyatıyla ilgilidir. Hatta polisiye en sevdiği türdür. Kitapçı Karabet onun bu merakı için özel çevirmen bulur. Kitaplar bir öğrenci için çok pahalı olduğundan Hüseyin Cahit ve arkadaşı Ahmet Şuayıp, Karabet'in çevirmenlerine katılır. Hüseyin Cahit, Abdülhamid adına çalıştıkları için arkadaşıyla birlikte kötü bir şey yapıp yapmadıkları konusunda çok tartıştıklarını, ancak çevirilerinin Abdülhamid'in iktidarını güçlendirmeye hizmet etmediğine karar vererek kendilerini yanlış bir şey yapmadıklarına ikna ettiklerini aktarır.

Mektep Dergisi

Mezuniyetinden altı ay önce hayatı nasıl kazanacağı konusunda endişelenmeye başlayan Hüseyin Cahit gazeteci olarak çalışmaya başlar. O ve arkadaşları daha önce Karabet tarafından yayımlanan *Mektep* adlı eski bir dergiyi tekrar canlandırma niyetiyle devralmak ister fakat Karabet onlara güvenmez. Bunun üzerine eski Fransızca öğretmenleri Bakî'den yardım isterler. Öğretmenleri kabul eder etmez çalışmaya başlar ve dergiyi yayımlarlar. Fakat diğer dergiler *Mektep*'in yeni tarzından, özellikle Cenap Şahabettin'in şiirlerinden hoşlanmaz. Muhafazakâr edebi kişilikler onun modernist tarzını küçümsese de Hüseyin Cahit ve arkadaşları onu savunur.

Bir gün Şahabettin'in tarzını takdir eden bir okuyucu mektubu alırlar ve kendileri gibi düşünen başkaları da olduğunu görerek sevinirler. Mektubun sahibi edebiyatla ilgilenen bir deniz subayı olan Mehmet Rauf'tur. Mehmet Rauf kısa bir süre sonra derginin direktörü olur ancak Cenap Şahabettin ve Bakî arasında çıkan anlaşmazlık nedeniyle Hüseyin Cahit ve arkadaşları dergiyi bırakmak zorunda kalır. Devamında dergi Cenap Şahabettin'in yönetiminde yayımlanmaya devam eder ve Hüseyin Cahit ne kendisinin ne de arkadaşlarının onu bu nedenle kınadığını belirtir.

Yazma Cesareti

Hüseyin Cahit 1896 yılında üniversiteden mezun olduktan sonra Eğitim Bakanlığında yazışma memuru olur. Bu arada *Servetifünun* Tevfik Fikret'in yönetiminde edebi bir dergiye dönüşmüştür. Hüseyin Cahit dergiyi takip etmektedir ancak yazmaya korkar. Bu korkusuna rağmen "Röneka" adlı bir hikâyeye yazar ve onu Mehmet Rauf dışında kimseyle paylaşmaz. Hikâyeyi dinleyen Mehmet Rauf onu *Servetifünun*'a götürür. Dergi onu yayımlayınca Hüseyin Cahit başka hikâyeler yazma cesaretini de bulur. Mehmet Rauf onun yazma kariyerini desteklemek için ona Halit Ziya Uşaklıgil'in kitaplarını hediye eder. Uşaklıgil'in kitapları Hüseyin Cahit'i şaşırtır zira onları okudukça Türkçe romanların teknik bakımdan ilerlediğini görür; yazarlar artık nutuk atmak için hikâyenin orta yerinde durmamaktadır. Bu romanlar onun yazma arzusunu besler.

Basılamayan Dergi

Zaman içinde *Servetifünun* için haftada bir defa yazmak ona yetmez ve Ahmet Şuayıp, Mehmet Cavit ve Mehmet Rauf ile birlikte bir dergi kurmaya karar verir. *Revue Encyclopedia*'dan esinlenerek *Yeni Mecmua* adında bir dergi hazırlarlar. Hüseyin Cahit tüm resmi evraklarda babasının adını kullanır ve gerekli izinleri böylece alır. Fakat dergiyi bir muhbir yüzünden yayımlatmayı başaramazlar. Hüseyin Cahit muhbirin saygı duyduğu biri olduğunu belirterek ismini vermez.

Edebi Çekişmeler

Bu olaydan sonra *Servetifünun*'la yetinir. Ancak dergi bir zamanlar hayranlık duyduğu yazarların saldırısı altında kalır. Bu saldırganların en azılısı da Hüseyin Cahit'i ve arkadaşlarını "dekandanlar" olarak anan Ahmet Mithat Efendi'dir. Hüseyin Cahit ve arkadaşları bu saldırılara ülkesine asil zarar veren kişinin Ahmet Mithat Efendi olduğu inancıyla karşı koyar. Hüseyin Cahit, Ahmet Mithat Efendi'nin baskıcı bir hükümdara hizmet ederek ülkesine zarar verdiğini söyler.

Tarik Gazetesinde

Edebiyat dünyasındaki saldırılara karşı mücadele ederken Mehmet Cavit'le beraber *Tarik* gazetesinde çalışmaya başlar. *Tarik*'teki yazılarından biri olan "Araplardan Yaralanacağımız Bilimler" yazısı tartışma yaratır. Yazısında Arap kültürüne ait olan her şeyin yüceltilişini eleştirerek bu eğilimin Batı kültüründen faydalanmaya bir engel olduğunu aktarır. Bu sefer Batılı olan her şeye karşı çıkan edebi

figürler tarafından kişisel olarak da eleştirilir ve bu durum onu mali bakımdan da etkiler. Devlet düzenli olarak maaş ödeyemediği için memurlar bakanlık içinde kurdukları bir yardımlaşma sandığından borç almaktadır. Arap muhasebeci bu yazıyı protesto etmek niyetiyle bir süre Hüseyin Cahit'e borç vermeyi reddeder.

Ancak o düşüncelerinden vazgeçmez. *İkdam* gazetesi Hüseyin Cahit'in adını "Cahil" ile değiştirip onu cehaletle suçlayınca Hüseyin Cahit de *İkdam* yazarlarından Ali Kemal'in yazılarında intihal yaptığını ortaya çıkarır. Bu tartışma Said Paşa'nın ilgisini çeker ve Hüseyin Cahit'i evine davet eder. Yıllar sonra Hüseyin Cahit bu tanışıklıktan cesaret alarak zor durumda kaldığı bir zaman Said Paşa'dan yardım ister ve Vefa Lisesi'nin müdür yardımcılığına getirilir.

Sabah Gazetesinde

Bu arada *Sabah* gazetesinin sahibi Mihran, *İkdam* gazetesiyle rekabet edebilmek için Hüseyin Cahit ve Mehmet Cavit'e birlikte çalışmayı teklif eder. *Tarik* gazetesi kapandığı için bu teklifi kabul ederler. *Sabah*'ta çalıştıkları sırada Yıldız Sarayı bir şehzadenin doğumu üzerine nişan dağıtır ancak memurların nişan merakını bilen iktidar karşılığında bir miktar para talep etmektedir. Hüseyin Cahit ve arkadaşları nişanı almamak için bu ödemeyi bahane ederler.

Hüseyin Cahit dönemin ruhunu anlamak isteyen herkesin sansürü göz önüne alması gerektiğini belirtir. Örneğin, Pierre Loti'nin *İzlanda Balıkçısı* adlı kitabını çevirdiğinde adını çevirmen olarak geçirtmediğini çünkü çevirinin sansür memurları tarafından tahrif edildiğini söyler. Bu nedenle onlar için Yıldız Sarayı tarafından onurlandırılmak itibarsızlaştırıcı bir şeydir.

Şemsettin Sami

Sabah gazetesinde çalışırken Şemsettin Sami tarafından hazırlanan Fransızca-Türkçe ve Türkçe-Fransızca sözlüğün üçüncü baskısını revize eder. Yayıncı Mihran, Şemsettin Sami'ye de ödeme yapmak istemediği için sözlükte yalnızca Hüseyin Cahit'in adını kullanmak ister ancak Hüseyin Cahit bunu kabul etmez. Sözlük yine Şemsettin Sami'nin adıyla yayımlanır. Hüseyin Cahit, Şemsettin Sami'nin yazdığı önsözde kendi adından hiç bahsetmeyişine alındığını ifade eder.

Grev

Sabah gazetesinden sıradışı bir şekilde ayrılır. Yazarlar istedikleri maaş zammını alamayınca Abdullah Zühtü *İkdam*'ın yazarlarıyla iletişime geçer ve bir grev organize eder. İki gazetenin sahibi birbirleriyle anlaşamamalarına rağmen bu konuda ortak hareket eder ve çalışanların taleplerini kabul etmezler. Bunun üzerine iki gazetenin çalışanları istifa ederek kendi gazeteleri *Saade*'i kurarlar. Fakat kısa bir süre sonra gazeteyi idare edemeyeceklerini fark ederler. Abdullah Zühtü dışında herkes gazeteden borçlu bir şekilde ayrılır.

Tevfik Fikret Etkisi

Hüseyin Cahit *Servetifünun*'da yazdıkları için ödeme almamaktadır ancak Tevfik Fikret direktör olduğunda yazarlara az da olsa bir miktar ödeme çıkarır. Birbirleriyle ortak siyasal ve edebi idealleri üzerinden bağ kursalar da siyasal konuları sansür nedeniyle açıkça tartışamazlar. Bir ara sansür nedeniyle ülkeden Yeni Zelanda'ya kaçmayı planlarlar sonra fikirlerini değiştirip Anadolu'da bir köye yerleşmeyi düşünürler fakat Tevfik Fikret vazgeçince İstanbul'da kalırlar.

Edebiyatı Cedide

Hüseyin Cahit *Edebiyatı Cedide* başlığı altında bir yayın serisi başlatmaya karar verince Tevfik Fikret'le Mehmet Rauf bu fikre sıcak bakar. Böylece Hüseyin Cahit'in *Hayat-ı Muhayyel*'i basılan ilk kitap olur. Onu Tevfik Fikret'in *Kırık Saz*'ı takip eder. Seride Hüseyin Cahit tarafından yazılmış *Hayal İçinde* ve *Hayat-ı Hakikiye Sahneleri* adlı iki kitap daha vardır. Hüseyin Cahit *Hayal İçinde*'yi bir kitap serisinin ilk kitabı olarak planlar fakat yazmaya devam etmez.

Tevfik Fikret'siz Servetifünun

Tevfik Fikret Ahmet İhsan Tokgöz ile yaşadığı bir anlaşmazlık üzerine *Servetifünun*'u bırakır. Giderken Hüseyin Cahit'e bıraktığı boşluğu onun doldurabileceğini söyler. Hüseyin Cahit buna uyar fakat zamanla Tevfik Fikret'in derginin onsuz da devam edebiliyor oluşuna alındığını sezer. Ancak Hüseyin Cahit "*Edebiyat ve Hukuk*" başlıklı bir çeviri yazısı paylaştığında dergi kendi krallarını öldürmüş tehlikeli bir halkın düşüncelerini ithal etmekle suçlanarak kapatılır. Sonrasında dava edilir ve aklanır. Hüseyin Cahit o zamanki adalet bakanını işini hakkıyla yerine getirdiği için takdir eder.

O tarihten sonra *Servetifünun* edebi niteliği olmayan bir gazete olarak yayımlanmaya devam eder. Hüseyin Cahit ise roman yazmayı bırakır ve zamanını Türkçeyi Arapça ve Farsçanın etkisinden kurtarmak adına gramer ve sentaks kitabı hazırlamaya adanır.

Meşrutiyetin İlanı Sonrası

Hüseyin Cahit meşrutiyetin ilanından sonra gazeteciliğe geri döner ve *İkdam* için çalışmaya başlar. Bir süre sonra arkadaşlarından biri Tevfik Fikret'le bir gazete çıkarmayı önerince bunu kabul eder ve adını Tevfik Fikret'in koyduğu *Tanin*'in yayın hayatı böylelikle başlamış olur. Ancak Tevfik Fikret görünürde bir sebep olmaksızın istifa eder. Onun gidişinden sonra Hüseyin Cahit Balkan Savaşları başlayana dek yazmaya ve yeni isimler keşfetmeye devam eder.

Malta'da sürgündeyken memleket hasretini Annie Vivanti'nin *I. Divoratori* adlı kitabını Türkçeye çevirerek giderir. Farklı disiplinlere ait birçok kitabı Türkçeye kazandırır ve *Oğlumun Kütüphanesi* adlı seriyi oluşturur.

Temalar

Dönüşüm Hüseyin Cahit, geleneksel bir karakterden özgürlük arayışındaki bir kişiye dönüşür. İlham aldığı figürler değiştikçe siyasi duruşu da değişir. İlk romanı *Nadide* Ahmet Mithat Efendi'yi taklit eden gelenekselci bir yapıdadır. Fakat Fransız yazarlarının ve filozoflarının eserleriyle haşır neşir oldukça metinleri bağlamlarıyla birlikte düşünmeye başlar. Örneğin, "*Edebiyat ve Hukuk*" adlı çevirisinde edebi eserlerin hukuktaki boşluklardan kaynaklandığını aktarır; 1789'dan önceki edebi eserler boşanmayı savunmaktayken boşanma yasallaştıktan sonra yazarlar boşanma hukundaki eksiklikleri hedef almaya başlar. Böylece Hüseyin Cahit edebi eserleri zamanının toplumsal mekanizmalarıyla birlikte analiz etmeyi öğrenir.

Baskı Hüseyin Cahit gençliğini Abdülhamid'in iktidarı altında geçirir. Baskının bir insanın hayatını nasıl etkilediğini dayısıyla tanıştığında öğrenir. Politikleştirilmiş baskıcı bir rejim altında yaşarken herhangi bir edebi esere erişebilmenin bile bir imtiyaz olduğunu idrak eder. Yazma kariyeri boyunca çalışmaları sansür yüzünden her daim tahrif edilir. Örneğin sansür memurları "burun" kelimesini Abdülhamid'in büyük burnuyla özdeşleştirdiği için çevirilerinde "burun" kelimesini kullanamaz. O nedenle coğrafi anlamdaki "burnu" bile uzun uzun cümlelerle açıklamak zorunda kalır

Vatanseverlik Hüseyin Cahit vatanseverlik fikriyle sürgündeki dayısı geri döndüğünde tanışır. Sürgündeki yazar Namık Kemal'in kitaplarını okur ve milli gururun ne olduğunu sezgisel olarak öğrenir. Akranları gibi geçim derdi olmasına rağmen ek iş olarak yaptığı gazeteciliği bir tür direniş aracına çevirir. Yazılarının çoğu ülkenin entelektüel gelişimine katkı sağlamayı amaçlar. Fakat sansür nedeniyle politik konuları ancak ima yoluyla işleyebilir. Ayrıca her yazarın kişiliğinde ahlâki bir rehber arar, en önemli kriteri de vatanseverliktir. Paul Bourget vakasında olduğu gibi yazarın ahlâkları veya ahlâksız olduğuna onun politik duruşuna bakarak karar verir. Nitekim ona göre vatanseverlik entelektüellerin bağımsızlık adına çalışmasını gerektirir.

Bibliyografya

Yalçın, Hüseyin Cahit. *Edebiyat Anıları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1975.